

ЗООЛОГІЯ

УДК 599. 323(477.83)

О.В. БАРАБАШ¹, Н.О. СТЕЦУЛА²

¹Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова
вул. Пирогова 9, Київ – 30, 01601

²Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка
вул. М. Кривоноса 2, Тернопіль, 46027

ВЕРТИКАЛЬНЕ ПОШИРЕННЯ МИШОПОДІБНИХ ГРИЗУНІВ В БІОТОПАХ ЛІСНИЦТВ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «СКОЛІВСЬКІ БЕСКИДИ»

Ключові слова: біотоп, пастко-доба, евритопний, фоновий вид, ареал

Вивченню мишоподібних гризунів на території Національного природного парку (Парк) як такої не приділялось особливої уваги, оскільки вона входила до складу широкого поняття – західні області України]. Зважаючи на те, що Парк знаходиться в межах Передкарпатської височинної області Українських Карпат, то для його території характерні різні кліматичні зони, формування ландшафтів з унікальною рослинністю та різноманітним видовим складом тварин, серед яких є рідкісні та червонокнижні види та види, занесені до списків Бернської конвенції.

На території Парку є виразна вертикальна поясність ландшафту. Тут зростають смерекові, буково-ялицеві, смереково-ялиново-букові, ялицево-смереково-букові ліси. Рослинність за геоботанічним районуванням відноситься до Карпатського округу Східно-Карпатської гірської провінції Європейської широколистянолісової області. З часу створення Парку, він підпорядкований Державному комітету лісового господарства України. Науковим куратором парку є Львівський державний лісотехнічний університет України.

Матеріал і методика досліджень

Відлови мишоподібних гризунів та опрацювання зібраного матеріалу були проведені у різних біотопах, які знаходяться на різних висотах від 500 до 1268 м шести лісництв парку, згідно методики описаної в літературі [1, 5, 7]. За час роботи (з квітня 2004 по грудень 2006 рр.) виконано 12500 пастко-діб і здобуто 697 особин одинадцяти видів мишоподібних гризунів, а саме: мишку лугову (*Micromys minutus* Pall.), мишу звичайну (*Mus musculus* L.), мишу польову (*Apodemus agrarius* Pall.), мишака лісового (*Sylvaemus sylvaticus* L.), мишака жовтогрудого (*Sylvaemus tauricus* Melch.), норицю руду (*Myodes glareolus* Pall.), норицю водяну малу (*Arvicola terrestris scherman* Shaw.), норицю підземну (*Terricola subterraneus* Selys-Longch.), норицю польову (*Microtus arvalis* Pall.). Отримані дані (у відсотках на 100 п.-д.) зведені в таблицю.

Результати досліджень та їх обговорення.

Рідкісною в біотопах Парку [3] є мишка лугова. У червні 2005р. в біотопі грабово-буковому лісі (610 м) відловлено самицю (Підгородцівське лісництво) та самицю на зрубі (525 м) 2001р. (Сколівське лісництво) і одного самця в липні 2006р. на узліссі букового лісу (885м)

ЗООЛОГІЯ

Бутивлянського лісництва. Рідко у відлогах трапляється миша звичайна, яка зазначена нами на висотах від 525 м до 615 м. Так, по одному самцеві було здобуто у червні 2005 р. в біотопі зруб 2001р. (525 м) Сколівського та в буково-ялиновому лісі (565 м) Підгородцівського лісництв, а у вересні 2005 р. – два самці у мішаному лісі (615 м) Майданського лісництва.

Миша польова зазначена нами в усіх лісництвах Парку на висотах від 500 до 850 м. Проте переважає на луках (4,9 %) Підгородцівського (615 м) та Майданського (625 м) лісництв (7,3 %). Також зазначена нами в буково-ялиновому (565 м) Підгородцівського (8,1 %), мішаному (715 м) Майданського (2,7 %) та ялиново- смерековому лісі (720 м) Завадківського лісництв (1,1).

Таблиця

Вертикальне поширення мишоподібних гризунів в біотопах лісництв парку
"Сколівські Бескиди"

Вид	Лісництво												
	Майданське				Підгородцівське				Бутивлянське				
	Біотопи				Біотопи				Біотопи				
	Бковий ліс (600 м)	Луки (625 м)	Мішаний ліс (615м)	Ялиново-смерековий ліс (775м)	Буково-ялиновий ліс (565м)	Грабово-буковий ліс (610м)	Луки (615м)	Мішаний ліс (685м)	Мішаний ліс (840м)	Луки (850м)	Буковий ліс (885м)	Буковий ліс (1050м)	Луки г. Парашка (1268 м)
Мишка лугова	-	-	-	-	-	1,6	-	-	-	-	20,0	-	-
Миша звичайна	-	-	5,4	-	2,7	-	-	-	-	-	-	-	-
Миша польова	-	7,3	2,7	-	8,1	-	4,9	-	-	12,5	-	-	-
Мишак лісовий	23,1	-	18,9	-	5,4	3,1	-	18,6	38,9	-	-	20,0	50,0
Мишак жовтогрудий	30,8	2,3	27,0	22,3	16,2	53,0	-	11,6	22,2	-	20,0	40,0	50,0
Нориця руда	49,0	-	40,5	77,7	27,0	27,2	-	67,4	27,8	-	40,0	40,0	-
Нориця гірська	-	4,1	-	-	5,4	-	65,5	-	-	12,5	-	-	-
Нориця підземна	-	24,7	5,4	-	18,9	-	13,6	1,5	5,6	25,0	20,0	-	-
Нориця північна	-	12,5	-	-	2,7	-	-	-	-	25,0	-	-	-
Нориця польова		39,2	-	-	12,8	15,1	13,6	-	5,6	25,0	-	-	-

Вид	Лісництво												
	Сколівське						Завадківське			Крешельницьке			
	Біотопи						Біотопи			Біотопи			
	луки (царинки) 500м	зруб (2001р) буковий (525м)	буковий ліс (550м)	ялицевий ліс (550м)	мішаний ліс (715м)	зруб (2004р.850м)	мішаний ліс (645м)	луки (700м)	ялиново-смерековий ліс (720м)	мішаний ліс (750м)	буковий ліс (830м)	луки (850м)	ялиново-ялицевий ліс (980)
Мишка лугова	-	14,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Миша звичайна	-	14,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Миша польова	1,3	-	-	-	-	5,6	-	17,4	1,1	-	-	6,2	-
Мишак лісовий	-	42,9	35,7	28,6	25,0	27,7	26,3	0,6	22,2	28,6	8,3	-	20,0
Мишак жовтогруд.	-	14,3	14,2	14,3	33,3	5,6	36,8	47,0	-	28,6	66,7	-	33,3
Нориця руда	12,1	14,3	42,9	42,9	41,7	38,8	31,5	17,4	11,1	42,9	25,0	-	46,7
Нориця гірська	-	-	-	-	-	-	-	-	22,2	-	-	18,8	-
Нориця підземна	18,9	-	7,1	-	-	5,6	-	5,8	11,1	-	-	31,2	-
Нориця північна	-	-	-	-	-	5,6	-	-	-	-	-	-	-
Нориця польова	64,8	-	-	14,3	-	-	5,7	11,7	22,2	-	-	37,5	-

Мишак лісовий – один із євритопних видів Парку серед інших мишоподібних гризунів. Зазначений в біотопах всіх лісництв (див. табл.), розташованих на висоті від 525 м до 1268 м, проте надає перевагу мішаним лісам, які знаходяться на висотах 645–810 м і відсоток його складає 25,0 – 38,9 серед інших мишоподібних гризунів. В лісових біотопах цей вид поширений в ялиново-ялицевому (980 м) – 20,0% Крушельницького, буково-ялиновому лісі (565 м) Підгородцівського – 5,4 % лісництв, а у відкритих біотопах, таких як луки (615–1268 м) та на зрубках (525 м) 2001р. і (850 м) 2004р. зустрічається рідко.

Найбільш поширеними і чисельними в біотопах Парку є мишак жовтогрудий та нориця руда. Вони зареєстровані нами на висотах від 500 м до 1268 м. Найбільш часто вони зустрічаються у грабово-буковому лісі (610 м) Підгородцівського лісництва. Мишак жовтогрудий складає (53,0 %) та нориця руда (27,2 %). У змішаному лісі (685 м) цього ж лісництва домінують нориця руда – 27 екз. (67,4 %) та мишак жовтогрудий - (11,6 %). Також

переважає у відлвах нориця руда у змішаному лісі (715 м) Майданського лісництва (40,5 %), ялино-смерековому лісі (775 м) – 77,7 % та змішаному лісі (715 м) Сколівського (41,7 %), змішаному лісі (750 м) Крушельницького (42,9 %), змішаному лісі (840 м) Бутивланського лісництв (27,8%), ялиново-ялицевому лісі (980 м) Крушельницького лісництва (46,7 %), змішаному лісі (645 м) Завадківського лісництва – 31,5 %. Мишак жовтогрудий також зазначений на луках (700 м) Завадківського (47,0 %) та одна особина на луках г. Парашка (1268 м). По одному звіркові відловлено на зрубх 2001 та 2004 рр. (525 м і 850 м) Сколівського лісництва.

Нориця гірська за літературними даними [3, 4, 6, 8, 11, 7] водиться в Західних областях України в тому числі і в Карпатах. На території Парку вид зазначений на висотах від 565 м до 850 м. Проте найбільш поширена на луках. Так, на луках (625 м) Майданського лісництва нориця гірська складає 4,1 %, а на луках (615 м) Підгородцівського лісництва – 65,5 %, на луках (850 м) Бутивланського та Крушельницького лісництв – 12,5 – 18,8 %). На узліссі буково-ялинового лісу (565 м) Підгородцівського та ялиново-смерекового лісу (720 м) Завадківського лісництв від 6,4 до 22,2 %.

В межах свого ареалу на території Парку нориця польова зустрічається разом з іншими близькими по екології видами такими, як: нориці підземна та північна. Вона домінує на луках лісництв на висоті від 500 м до 850 м. Проте, найбільш чисельною (64,8 %) є на луках (царинках 500м) Сколівського лісництва, дещо рідше (39,2 %) водиться на луках Майданського (625 м) та на луках (850 м) Крушельницького (37,5) і Бутивланського лісництв (25,0). Поодинокі особини зазначені в ялицевому (550 м) Сколівського, ялиново-смерековому (750 м) Завадківського, буково-ялиновому (565 м) та грабово-буковому (610 м) лісі Підгородцівського лісництв і в змішаному лісі (840 м) Бутивланського лісництва. Нориця північна також надає перевагу лукам. Найбільшу кількість цього гризуна (12,5 %) здобуто на висоті 625 м в Майданському лісництві та поодинокі особини у буково-ялиновому лісі (565 м) – 2,7 % Підгородцівського та на зрубі 2004 р. (850 м) Сколівського лісництва.

Висновки

Проведені дослідження дозволяють констатувати, що мишоподібні гризуни в біотопах Парку заселяють висоти від 500 до 1268 м. Мишка лугова та миша звичайна в біотопах Парку розповсюджені на висотах від 525 м до 885 м. Миша польова селиться здебільшого на луках, які знаходяться на висотах від 500 м до 850 м і рідко зустрічаються в змішаному (715 м), в буково-ялиновому (565 м), ялиново-смерековому (720 м) лісах. Мишак лісовий заселяє різні біотопи Парку від 525 м до 1268 м. Проте часто розповсюджений в змішаних (від 645 м до 840 м), букових (від 500 м до 1050 м), а також в буково-ялиновому (565 м), ялиново-ялицевому (980 м) лісах, на луках (615 м, 700 м, 1268 м) та на зрубх 525м і 850 м. Мишак жовтогрудий та нориця руда є найбільш поширеними видами різних біотопів Парку, заселяючи листяні, змішані і в меншій мірі ялицеві (550 м), ялиново-смерекові (980 м) ліси. Також зазначені на луках від 500 м до 1268 м та на зрубх 2001р. (525 м) і 2004р. (850 м). Нориця гірська надає перевагу лукам, які розташовані на висоті від 615 м до 850 м та рідко трапляється на узліссі буково-ялинового (565 м) та ялиново-смерекового лісу (720 м), але найбільш заселяє луки, які знаходяться на висоті 615 м. Нориці польова, підземна та північна в біотопах Парку у вертикальному поширенні надають перевагу лукам (від 500 м до 850 м) хоча деякі види зустрічаються в листяних лісах (550 м – 840 м) і рідко в ялиново-смерековому (720 м) та на зрубі 2004р. (850 м).

1. *Виноградов Б.С., Громов И.М.* Краткий определитель грызунов СССР. – Л.: Наука, 1984. – 140 с.
2. *Загороднюк І., Покин'ячереда В., Киселюк О., Довганич Я.* Теріофауна Карпатського біосферного заповідника. - К.: Ін-т зоології НАН України, 1997. – 60 с.
3. *Ларина Н.Н.* Методика полевых исследований наземных позвоночных. – Саратов, 1968. – 58 с.
4. *Левицька В.С.* Матеріали про гризунів-шкідників культурних посівів гірської частини Іршавської округи Закарпатської області // Наук. зап. Львівськ. ун-ту ім. І. Франка. – Сер. Біол. – 1949. – Т. XVI. – Вип.. 5. – с. 153 – 167.
5. *Новиков Г.А.* Полевые исследования по экологии наземных позвоночных. – М.: Советская наука. – 1953.. – 502 с.
6. *Полушина Н.А., Кушнірук В.А.* До систематичного положення і екології молодого водяного шура *Arvicola terrestris scherman* Shaw // Вісник Львівського ун-ту. – Сер. Біол. – 1962. – Вип. 1 – С. 83-91.
7. *Свириденко П.А.* Мышевидные грызуны и защита от них урожая, запасов продуктов и древесных культур. – К.: Изд-во АН УССР – 1963. – 123 с.
8. *Сокур І.Т.* Ссавці фауни України та їх господарське значення. – К.: Держучпедвидав, 1960. – 211с.
9. *Страутман Ф.І., М.Г. Янушевич.* Про коливання кількості деяких тварин на південних схилах Східних Карпат // Наук. зап. Львівськ. Держ. ун- ту ім. І. Франка. – Сер. Біол. – 1948. – Т. 16, вип.5. – С. 41– 52.
10. *Страутман Ф.І., Татаринов К.А.* Матеріали до фауни хребетних тварин Криволісся Східних Карпат // Наук. зап. Львівськ. ун-ту. – Сер. Біол. – 1949. – Т. 16, вип.5. - С. 121– 152.
11. *Татаринов К.А.* Звірі західних областей України. Екологія, значення, охорона. – Київ, 1956. – 188 с.

O.V. Barabash, N.O. Stetsula

VERTICAL SPREADING MOUSELIKE RODENT IN THE AREA OF THE NATIONAL NATURAL PARK «SKOLIVSKI BESKYDY»

This article is devoted to the problem of vertical spreading 10 types of mouselike rodent in the area of the National natural park “Skolivski Beskydy”. In some cases we go up till 1268 meters above the sea (Parashka hill). There are a lot of trees and fir-trees on that territory, and the meadows are very grassy. The *Microtus arvalis* is more often on the meadows (500 – 850 m.). The *Sylvaemus sylvaticus* is in the mixed forest (645 – 850). The *Sylvaemus tauricus* and *Myodes glareolus* spread in the height of 500–1268 meters in the forest. The *Arvicola terrestris seherman*, *Terricola subterkaneus* and *Microtus arvalis*, *Microtus agrestis* ate on the meadows (500 – 850), but they are rarely in the forest (550 – 885m.)

Key words: area, 24-hours, evrotopnyi, type, areal.

Рекомендує до друку
В.І. Кваша

Надійшла 12.07 2006.